

LISTEK.

„Veriga“. Ljudska zgodba v treh dejanjih. Spisal F. S. Finžgar. — Pisatelj je označil najprimernejše sam svoje dramsko delo, češ, ne mislim vam podati kake globokoumne drame z rafiniranimi zapletljaji ali pretresljive tragedije, temveč priprosto ljudsko zgodbo, v kateri je v dialogu nanizanih nekaj dogodkov iz podgorske vasi. Vzemite stvar kot tako. Ne iščite v njej nekaj, česar nisem mislil podati, topot se zadovoljite z zgodbo, napisano brez posebnih ambicij. —

Zakaj res je, da je „Veriga“ knjižna drama, ki sem jo gledal pred leti v „Dom in Svetu“, ki pa jo je pisatelj priredil za oder, in sicer s tolikim razumevanjem, da je pri premieri dosegla uspeh. Vsebina te zgodbe je vsakdanja. Gre za verigo, ki jo pobere kmet Marko tik Mejačevega kozolca, in ki jo spozna za svojo last, izgubljeno pred desetimi leti. In iz tega završi vihar, prepir in strašna jeza. Divje kmečke strasti butijo na dan, kar nenadoma se razpalijo grmade sovraštva in besnega gnjeva, dokler zopet vse nenadoma ne utihne s smrtjo deda Primoža, ki strmoglavi v krnico, kamor je zalučil nesrečno verigo, provzročiteljico jeze in gorja. — Motiv je majhen, dejanje neznatno, in še to bi bilo neverjetno onemu, kdor bi ne poznal našega kmeta. Ali njemu zadostuje beseda, da se zbudi v njem sovražstvo do groba, zakaj ošabnost in trma teh ljudi, kakor jih opisuje pisatelj, je brez meje. Ne dejanje in ne motivacija in ne dramska napetost ni „Verigi“ pripomogla do častnega večera, temveč dobra karakteristika nastopajočih oseb in živ, izklesan jezik, naravna govorica, lapidarnost in plastika, s katero se izražajo ti kmetje. In zato se mi je zdelo skoro škoda, da ni pisatelj porabil tega bogastva, tega klenega zrna za boljšo in bolj hvaležno istorijo. In zdela se mi je „Veriga“ kot nesorazmerno razvito dete: velika glava na slabotnih nožicah.

Kmetje, kakor jih je podal Finžgar, so verne fotografije iz življenja na Gorenjskem. Kmeta-prepirača sta dve ošabni trmi, vse izgine pred njuno bahavostjo in prevzetnostjo. Imeniten je tudi Drnolec, tip hujskača in kmetskega intriganta, ženin gorjanec Boltežar, svetopisemski ded Primož in tudi ženske osebe so risane značilno in dosledno.

„Veriga“ je tretje Finžgarjevo dramsko delo, ki se je igralo na ljubljanskem odru in brez dvoma najboljše, dasi še zmeraj ni tisto, česar pričakujemo od pisatelja. To je lepa obljuba — in lahko smo prepričani, da jo bo izpolnil.

Uprizorjena je bila „Veriga“ z vso skrbnostjo in umetniško ubranostjo. Vlogi razsrjenih kmetov sta igrala gda. Nučič in Bratina s pristno robotostjo. Ga. Juvanova je bila kot Micka pravo kmetsko dekle.

Pisatelja je pozdravljalo občinstvo z ganljivo mladostno navdušenostjo in mu poklonilo lep venec. G.

P. Stanislav Škrabec, Jezikoslovni spisi, I. zvezek, 3. snopič. Izdala in založila „Leonova družba“ v Ljubljani. Ljubljana 1918. Tiskala Katoliška tiskarna. Str. 241—400.

Tretji snopič podaja vsebino platnic „Cvetja“ nekako od polovice IV. do polovice IX. letnika. So to v nekem oziru najboljše Škrabčeve jezikoslovne drobtinice. Ravno radi tega, ker obdelava v kratkih člankih celo vrsto različnih podrobnosti, ni mogoče, da bi o vsem podrobneje govoril, pa tudi ni treba, ker se itak v svojih slovenskih študijah vedno oziram tudi na Škrabčevo mnenje in razlago tega ali onega pojava in ker zaslužijo novo oceno pravzaprav le novi dostavki. Širše občinstvo bo predvsem zanimal odstavek „Zakaj ginemo?“ (str. 283 — 303); žal, da Škrabec ni podal celega svojega „pisma“ gosp. dr. Č. v. C., da manjkajo tako zanimivi in za Škrabca kot človeka tako karakteristični odstavki, ki jih bereš v „Cvetju“, V. 8—10, in ki jih je Škrabec v novi izdaji nadomestil z novim, motnim dostavkom (str. 300 — 303), s čimer se je uresničila bojazen, ki jo je izrazil dr. J. A. Glonar v oceni 1. snopiča (gl. Ljublj. Zvon, XXXVII. str. 163). Želim pa, da bodoči urednik to popravi.

In še nekaj! Vojne je konec, urejeno življenje se počasi pričinja. Zdaj ni in ne sme biti več izgovora na nedostatke v opremi tiskarne. Radi tega naj se opusti starinsko diakritizacijo in prihodnji snopič naj že sprejme običajne (hrvaške) naglasne znake namesto na različne plati obrnjenih vejic in naj vpelje tudi sicer moderno, splošno rabljeno transkripcijo. Ta zunanji, praktični napredek bo delu samemu in vsem jezikoslovcem v korist; branje Škrabčeve transkripcije in naglaševanja je zamudno in nejasno, nepregledno, baš radi tega, ker diakritizacija ni zgrajena na enotni podlagi, marveč sloni le na tipografskih nedostatkih.

Samo par opazk hočem dodati. Naravnost čudno je, kako je Škrabec vzljudil svojo razlago o postanku slovenske vprašalnice *kaj* (po njem iz *č-ga-čga — čka — ka+i), ki je popolnoma nemogoča: 1.) noben slovanski jezik nam ne potrjuje eksistence oblike *č-ga; 2.) čga bi dalo v slovenščini le džga ali pa, pod vplivom začetnega k- vseh vprašalnic, *kəža (kakor imamo v Logatcu kəžaw iz čgaw, džgaw, žgaw), nikakor pa ne *čka, ka. Čeprav je tudi v drugih slovanskih jezikih prvotna genitivna oblika nastopila za našo vprašalnico, s tem še nikakor ni rečeno, da mora tudi v *kaj* tiskati genitiv. Pa če bi že bil, bi to prej bilo možno pri genitivu *kogá* (*koga — kəga — kga* in slednjich *ka* in *ga*; obe obliki ima borovniško narečje), vendar je vsled starosti vprašalnice *kaj* nemogoče misliti na izpad samoglasnika -o-. Škrabec smatra Benekerjevo razlago (Slav. etym. Wrtb., str. 673; *kaj* je nom. plur. neutr. debla *ko-*, torej *ka+* partikula *-i*) za mnenje brez dokaza, kar velja v prvi vrsti pač za Škrabčevo razlago. Deblo *ko-* se ne rabi le za osebe, marveč tudi za reči kajti stari česo hrani to deblo v sebi; isto deblo najdemo tudi drugod pri adverbih, prim. grški π.σ; tudi plural ni nikakršna ovira, ker imamo podobne jezikovne okamenine v indoevropskih jezikih zelo pogosto.

Pri svoji razlagi je hotel Škrabec pojasniti tudi *vucke* ogrskih Slovencev, kar ga je zavedlo k temu, da je sprejel nemogoče glasoslovne zakone; ta debata je zdaj že končana (gl. Asbóth, Arch. f. slav. Phil., 33, 321 sl.), dasi je hotel Škrabec navsezadnje reči, da je tudi on tako menil, kakor so mu drugi pozneje dokazali (gl. Cvetje XV. 3 in XXVIII.). Ista usoda je zadela tudi njegovo razlago sterkslov. *togo* (str. 340 sl.); danes, ko poznamo malo bolje indoevropske jezike in ko nismo več tako ozkosrčni, da bi vse razlagali iz staroindijskih tvorb in iz ene same praoblike, bi se osmešil, kdor bi še trdil in

celo dokazoval nemogočnost, da je *togo* iz *tasja*. S tem pa so odpadle vse paralele, ki jih je Škrabec navajal za prehod glasu *j* v *g*, ki naj bi mu dalje pomagal pri razlagi prehoda *g* v *k* (*čga* — *čka*). Vso to starinsko robo bereš danes na str. 327 — 344 brez pripomb razven one, ki želi (dasi ne more) ovreči Bernekerjevo razlago, tako da sklepaš, da je Škrabec še celo zdaj imel svojo razlago za pravo. Zdi se, da je sam čutil, da ne more biti vse tako prav in tako mu je kot zadnje utemeljevanje ušla naivna trditev: „Mogla je, in torej je.“ (str. 331, pod črto).

Škrabca tudi ni prepričala moja razlaga dveh nedoločnikov v slovenščini, dasi pravi sam, da po glasoslovnih zakonih krajši ni mogel nastati iz daljšega (str. 247). To priznanje je zame dovolj, da sklepam, da Škrabec ni mogel ovreči mojega dokazovanja; da bi si pa le rešil svoje mnenje, je še malo pokramljal, ne da bi mogel kaj dokazati. Ako pravi, da je iz *trpěti* (piki na samoglasniku rabim za znak kratkega padajočega poudarka) **moglo** nastati (dokaza za to seveda nima) *trpět*, tedaj se pač ni zavedal, kaj da s tem trdi, namreč to, da je kratki infinitiv že eksistirал v dobi prehoda: *kräva* v *kráva*. Kdaj je to bilo? Tega sicer ne moremo natanko povedati, vendar govori naglasna ustaljenost XVI. veka ter izpremembe naglasov *dúša*, *kóza* za precejšnjo starost teh naglasnih izprememb. Dalje je bila oblika *trpět* v jeziku že pred prehodom kratkega *ě* v *i*, ki ga imamo že v začetku XV. stol. (conf. gen.). Tudi če rečemo najmanj, t. j. XIV. stol., je že Škrabčevo mnenje nemogoče, kajti *-i* v tem času ne bi odpadel, torej tudi *trpět* ne more biti iz *trpěti*. Ako pa Škrabec vprašuje, zakaj imamo poleg *trpět* tudi že *ljübit*, je to vprašanje pač odveč, ker sem nanj že odgovoril v Arch. f. slav. Phil. 37.; seveda navsezadnje lahko vprašam: zakaj pa imamo poleg *bogät* tudi *bógat*? Odgovor je enostaven: imamo, in ta čudež ni nepojašnjen. Različne naglasne faze niso vedno izključno vseh narečij okupirale in tudi v enem in istem narečju so se različne faze druga poleg druge ohranile do danes, prim. *vodà* poleg *nóha* (v rožanskem narečju) *kótu* poleg *vodà* (v Bohinju), pri zgodovini tehle faz: *vodà-vòda-vóda*. Škrabčevo vprašanje: „Ako je bilo zadosti *ljubit*, h čemu bi se bilo dalje govorilo *ljubiti*?“ je dokaj naivno; nasprotno vprašam: zakaj pa se še danes govori infinitiv na *-ti* na Gorenjskem, ki vendar pozna moderno vokalno redukcijo, in zakaj imamo v dolenskih narečjih še danes oba infinitiva, ako je zadosti samo kračji? Zato, ker so to le sedanji končni rezultati dveh starih oblik. Za dvojno tvorbo slovanskega nedoločnika govore tudi zapadnoslovanski jeziki, gl. Mikkola, Beton. und Quantität in den westslav. Sprachen, str. 87 sl.

O Trubarju ima Škrabec malo preveč sentimentalne nazore in brez dokazov ugovarja mojemu mnenju: „daß auch Truber der Sprache eine gewisse Zwangsjacke angelegt hat.“ Ako je Trubarjevo narečje imelo obliko *vmrit* (in to je jasno), zakaj piše vedno *vmreiti*? Zakaj je le v pesmi sprejel *vmrit*? Zato, ker mu je tu število zlogov zabranilo rabiti *vmreiti*. Zame je to dovolj jasen dokaz, da je Trubar vedoma rabil le daljši nedoločnik, da torej ni pisal vedno tako kot je govorilo narečje. Moti se Škrabec ako ima Trubarja za malo veččega moža; bil je to jako dober filolog svoje dobe. Mar Trubar svojemu narečju ni delal sile, ko je pisal *-e-* namesto *-ei-*, ko je pisal *deete* (C 55: A 5 b), *osleepi* (imperativ; T 60: 18 b), pa je govoril *dejte*, *oslejpi*? Že Trubar je imel težnjo po uniformiranju in je zato pisal (dasi nedosledno) po gotovih normah, kar sem imenoval „eine gewisse Zwangsjacke.“

Škrabec se ne more sprijazniti z mojim mnenjem, da prislovna oblika *kje* ni nikdar eksistirala (str. 386). Cusanijevi *kie* potrjuje njegovo razlago prav toliko, kolikor *kje* pri Cankarju ali Župančiču. Škrabec bi moral tudi malo drugače utemeljiti prehod glasu *d* v *j*, ker stavek „nastal pa je tisti *j* iz *d*, zato, da se ohrani začetni *k*“ je le trditev, prikrojena za njegovo razlago, a prav nič dokazana. Poglejmo si, kako pišejo in govore Slovenci nekdanji *k_lde*: *kei* (Trubar), *kej* (Dalmatin, Znojilšek, Hren), *ke* (Stapleton), *ky* (Krelj, Skalar, Kastelec;) v narečjih pa imamo: *kej* (Dolenjsko), *čōj* (iz *kej*; Rožna dolina na Koroškem); *ke* (Belakrajina), *če* (iz *ke*; Gorenjsko); *ki* Notranjsko, spodnje Gorenjsko), *či* (goriški Kras); *gde* in *ke* (Središče na Štajerskem); *kej* in *gej* (Slovenske gorice). Iz *k_lde* je moglo po glasoslovnih zakonih nastati le **kde*, iz tega le *gde*; ker pa je govor hotel ohraniti začetni *k*- (radi stalnega *k*-vseh vprašalnih zaimkov in prislovov), se je moral *-d-* asimilirati in slednjič izpasti (prim. k tej asimilaciji že navedeni *ka* iz **kga*) in tako je nastalo *ke*, ki je dobilo še splošno rabljeno partikulo *-j* (ne v vseh narečjih), torej *kej*. Drugod je *k_lde* že zgóđaj sprejel končnico *-y* (prvotni instr. plur.), torej *k_ldy* — *gdi*, kar ima tudi Trubar (C II: 397), oziroma radi tendence, da se *k-* ohrani, **kdi* — *ki*, ki je v narečjih, nagnjenih k palatalizaciji soglasnikov (tako goriški Kras) dalo preko *ki* današnji *či*. Le tako moremo razložiti Trubarjev *nikir* (T 82: 156) poleg *nigdir* (C II: 59), slovenjegoriški *kej* (*k_lde* — *kde/kte* — *ke* + *j*) poleg *gej* (*k_lde* — *gde* — ali preko *dge*, prim. hrv. *dge* v starejših spomenikih, ali pa potom asimilacije — *ge* + *j*), ne da bi vstvarjali nov, nedokazljiv zakon o prehodu *d* v *j*.

Radi interesantnosti še nekaj. Od Maticе Slovenske sem prejel rokopis Štreklevih predavanj o historični slovnici slovenskega jezika, da ga z dr. A. Breznikom pripravim za tisk. Radovednost me je gnala, da sem šel gledat, ali je Štrekelj *kje* kaj govoril o naši besedi. Prav nič čudnega, da sem našel le potrdilo svoje razlage. Štrekelj pravi: „Dalje nahajamo ta zaimek (misli na deblo *ko-*) v adv. *kje*; tega nam je izvajati iz **k_l-žde*, **k_l-dje*. [To je seveda napačno, kar se je že Štreklu zdelo]. Drugod (misli: v drugih slovenskih narečjih) se glasi ta zaimek (pravilneje: adverb) *k_lde* = *gde*. Slovenci imamo torej, kakor vse kaže, izhajati iz dvoje podstav, kar je kajpada nekoliko sumljivo za tako majhno ozemlje.“ Razlaga potem Trubarjev *kei* iz **k_ldē*, kar spričo tako običajnega dostavka partikule *-j* v slovenščini ni niti potrebno in je z ozirom na rožanski *čōj* iz *kej* (tu ni refleksa *ej* za dolgi *e*) tudi napačno in pravi nazadnje: „Pisava *kje* bi bila potem le umetna, ker se govori le *ke*, *ki*, *či*.“ Tudi Štrekelj torej ni veroval v existenco oblike *kje*.

Dr. Fr. Ramovš.

Peter Bezruč: Šlezke pesmi. Z avtorjevim dovoljenjem iz češčine prevel Fran Albrecht. Izdala in založila Slovenska Socijalna Matica. Tiskala Zvezna tiskarna v Ljubljani. 1919. XVI—102 str. Cena 7 K.

Peter Bezruč (pravzaprav Vladimir Vašek) je ena najznačilnejših in najzanimivejših prikazni novejšje češke literature. Visoka umetnost, ki se razodeva v njegovih — maloštevilnih — pesmih, kaže pravega poeta, nekaka intuitivna globina njegovega pogleda v svet pa proroka, ki včasih naravnost z biblijsko gesto odgrinja zastore v bodočnost. Njegovo delo je brez pravega sledu in škode preživelo dosedanje preobrate na Češkem, saj jih je deloma že napovedovalo. Prej smo zrlji v njem pred vsem nacionalista; danes vidimo,